

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

J Ø R G E N W A N G E L

A C T A N r 1

H O R T U L A N , U L S Ø E o g W O R S Ø E

Ulkebøl 1992

A C T A Nr. 1

H O R T U L A N , U L S Ø E & W O R S Ø E

EN OPKALDSANALYSE SOM ARBEJDSHYPOTESE

Af Jørgen Wangel

Når man ikke mere kan få hjælp af kirkebøgerne i forsøg på at føre en slægt længere tilbage i tiden, kan en af udvejene være en undersøgelse af en børneskares formyndere og de opkald, der er sket i slægten. Man kan herigennem få indicier på en sammenhæng.

Slægten WORSØE er blevet behandlet i mere end 200 år i dansk genealogi (1).

Således har Mogens SEIDELIN i sit værk: "Den Seidelinske Slægtsbog" ført Worsøeslægten tilbage til den Laurits SØRENSEN, efter hvem der blev holdt skifte i Aalborg 1694.

Til forskel fra en samtidig anden Laurits Sørensen blev han kaldt "Rytter", hvilket tilnavn dog ingen af hans efterkommere ses at have benyttet.

Han var farfar til en børneskare, der blev forældreløse 1724 på øen Worsøe i Horsens fjord, og som for de flestes vedkommende tog navn efter øen. Deres far var Laurits Sørensens ældste søn SØREN LARSEN, ca. 1673-1723.

Deres mor var JOHANNE LARSDATTER MØLLER, ca. 1686-1724, datter af regimentsskriver LAURITS DETLEVSEN MØLLER og dennes første hustru LISBETH DAVIDSDATTER von der HEIDE. Efter Lisbeths død giftede Laurits sig igen med LISBETH SEIDELIN, der døde 14.03.1698, og fik også børn med denne hustru.

Ved navngivning havde man traditionelt faste regler, som dog undertiden blev brudt, fordi man ønskede at takkes en velynder.

Således gav parret på Worsøe (længe før de kom til øen) deres ældste søn navnet HOLGER efter amtmand HOLGER REETZ, som de stod i taknemlighedsgæld til.

Ved navngivning af de følgende børn fulgte man traditionerne: ældste datter blev opkaldt efter begge bedstemødrene; MARIE (efter Maren) ELISABETH (efter Lisbeth). Næste søn blev opkaldt efter farfar: LAURITS SØRENSEN. Tredjeældste søn blev navngivet efter morfaderen: DETLEV SØRENSEN. Men ved dåben af fjerde søn blev atter en velynder opkaldt, idet han blev døbt WILHELM ADOLPH efter grev WILHELM ADOLPH RANTZAU, hvis ejendom Sødriugholm Søren Larsen fik i forpagtning på en 9-årig kontrakt 1712-1721.

Anden datter fik navnet ANNE SOPHIE. Hun blev født 1710, men er død før tredje datter i 1715 døbt med samme navn, formodentlig et opkald efter en oldemor eller efter Søren Larsens søster ANNE LAURITSDATTER, ca.1672-1733, der først ægtede konsumptionsbetjent i Aalborg JENS JENSEN SOMMER, der døde i 1718, og derefter degn i Kollerup BERTEL POULSEN KJÆRULF, 1685-1748.

Det er ikke klart, efter hvem de to yngste børn er opkaldt, men Johanne Marie bærer jo samme navn som moderen og kan have fået navn efter samme ane som denne.

At det var en almindelig regel, at man gav barnet navn ved opkald, især efter nære slægtninge, kan jeg belyse ved to eksempler blandt mine egne aner, som tillige kommer ind i Worsøeslægten historie: Den ene er borgmester i Randers NIELS JACOBSEN, 1556-1624, der havde været elev i Aalborg Katedralskole 1666-1670 (2), og hvis dattersøn var panthaver i Laurits Sørensens hus i

Aalborg. Den anden er sognepræst i Vester-og Øster Hassing SØREN HORTULAN, 1688-1733, hvis svoger blev formynder for Wilhelm Adolph Wørsøe. Opkaldene fremgår af de to tavler I og II. De personer i slægten, efter hvem opkald er sket, har navnet fremhævet.

I. (Jvf.tavle I.) NIELS JACOBSEN opkaldte sin førstefødte datter efter barnets farmor KARINE NIELSDATTER og næste datter efter mormoderen : MARGRETHE VESTENI. Tredje datter blev opkaldt efter sin mormorsmor: DORTHE ULFELDT.

Efter at hans første hustru MARGRETHE UDSEN var død , ægtede Niels Jacobsen MAREN PEDERSDATTER LASSEN, ca.1575-1635, datter af borgmester i Randers PEDER LASSEN og hustru METTE ANDERSDATTER og enke efter borgmester sammesteds SØREN HOFMAND. Derfor blev første datter opkaldt efter hans afdøde første hustru : MARGRETHE NIELSDATTER, 1597-1602.

De tre døtre fra første ægteskab var da døde, og næste datter blev opkaldt efter farmoderen : KARINE NIELSDATTER, 1599-1675. Hun blev gift to gange: Første gang med slotsskriver på Dronningborg i Randers : AXEL CHRISTENSEN AAND. Af dette ægteskab var MARGRETHE AAND, 1624-1683, der først ægtede sognepræst i Hammer-Horsens-Sulsted-Aistrup magister BENT HANSEN, 1635-1672, og siden biskop i Aalborg MATHIAS NIELSEN FOSS, 1620-1683, hvis søsterdatter KAREN BURCHARD, 1673-1713, først var gift med ejeren af Worsøe OLE OLSEN SVANE, der døde 1701, og i sit andet ægteskab bragte øen til MIKKEL MOGENSEN FOGH, 1681-1722, fra hvis dødsbo Søren Larsen købte øen.

Karine Nielsdatter blev anden gang gift med borgmester i Randers JESPER LAURITSEN, der døde 1655. I dette ægteskab fødtes sønnen NIELS JESPERSEN, 1636-1696, der blev dr.med. i Padua, og blev vice-stiftsamtmand i Aalborg 1691-1696, (3,5,6).

Niels Jacobsens første søn blev opkaldt efter moderens første ægtefælle: SØREN HOFMAND, 1600-1649, læge i Randers. Hans efterslægt førte Hofmand-navnet videre som slægtsnavn.

Niels Jacobsens farmor hed ANNE IBSDATTER og gav navn til næste datter: ANNE NIELSDATTER, 1602-1676, senere gift med borgmester i Randers MADS POULSON, 1600-1678, til Tvilumgård. Da datteren Margrethe var død, blev samme år næste datter også opkaldt efter den afdøde første hustru: MARGRETHE NIELSDATTER, 1602-1676. Hun ægtede bispesønnen, dr.med. ÆGIDIUS JENSEN, ca.1591-1656, læge i Randers, (5).

Søn nummer 2 blev opkaldt efter sin farfar: JACOB NIELSEN, 1604-1664, til Ristrup. Han blev gift med CATHRINE von ANDERSEN, der havde været trolovet med HANS von LOSSOW, og deres børn kom til at føre dette brandenburgske slægtsnavn.

Søn nr.3 blev opkaldt efter sin morfar, borgmesteren, : PEDER LASSEN, 1606-1681, der blev juris utriusque licentiat fra Leiden Universitet (som Peder SCHUMACHER og JØRGEN FOGH) og blev en af fædrene til Chr.V'tes Danske Lov og desuden legatstifter.

Niende datter blev opkaldt efter sin mormor: Mette NIELSDATTER, kaldet ANDERSDATTER, 1609-1687, gift med dr.med NIELS BENZON, 1609-1674, til Vaar (27). Endeligt fik sidste datter navn efter sin farmorsmor: MAREN NIELSDATTER, 1611-1687. Hun levede ugift i Randers og stiftede et legat til latinskolens elever i Randers på 1.000 Rigsdaler in specie, hvoraf den årlige rente skulle uddeles til 12 fattige disciple i skolen.

Såvel Niels Jespersen som Niels Benzon investerede i fast ejendom i Aalborg. Da Laurits Sørensen døde i Aalborg 1694 stod der i hans hus et lån, for hvilket der var udstedt en obligation på 60 rigsdaler til Niels Benzons søn PEDER BENZON på Havnø,

der var gift med DRUDE FOSS, 1658-1684, datter af biskop Mathias Nielsen Foss. Niels Jespersen efterlod sig et minde til vor tid: Han skænkede alter-tavlen til Budolphi Kirke, hvortil også han og en del slægtninge skænkede pulpitur samt en del andet inventar, der endnu findes i kirken (7).

II. (jvf.tavle II) SØREN ANDERSEN HORTULAN, 1688-1733, var lærer (gymnasielærer) ved Aalborg Katedralskole (9), da han blev præst i Vester Hassing efter sognepræst PEDER JACOBSEN HAMMER, 1670-1716. Han ægtede dennes enke, den 19-årige HEDEVIG SOPHIE ULSØE, 1698-1754, hvis fader, krigsråd MARCUS ULSØE, ca. 1660-1748, boede på Hvolgård i sognet (4,23,25) Præsteparrets ældste datter ANNE CATHRINE HORTULAN, 1719-1772, (25) blev opkaldt efter sin mormor, ANNA CATHRINE BALCKE, 1672-1699, krigsråd Ulsøes første hustru, der var datter af hofsnedker HANS BALCKE, af hvem Chr.IV's datter, Leonora Christine, tegner et sympatisk billede i sit "Jammersminde".

Præsteparrets førstefødte søn blev opkaldt efter moderens første ægtefælle: PEDER HORTULAN. Han døde allerede 1720. Datter nr. to blev opkaldt efter såvel farmor som mormorsmor: MARIE BIRGITTE HORTULAN, døbt 15. januar 1721.

Morfaderen, Marcus Ulsøe på Hvolgård, gav navn til anden søn: MARCUS ULSØE HORTULAN, 1723-1783, senere kendt Holbergskuespiller (8). Tredje søn fik navn efter oldefar og farfar: CHRISTIAN ANDREAS HORTULAN, døbt 23.04.1723 og begravet 23.06 samme år.

Krigsråd M.Ulsøe var blevet enkemand i 1699, men i 1714 blev han i Vester Hassing kirke viet til CHRISTENCE TORBENS DATTER, 1672-1739, datter af TORBEN NIELSEN til Hammelmose og METTE LAURIDS-DATTER. Efter hende blev næste datter opkaldt: METTE MARIE

HORTULAN, døbt 2. februar 1725, begravet 24 juni samme år. Året efter blev det farfars tur, en søn blev døbt : ANDERS SØRENSEN HORTULAN.

Sidste søn fik navn efter krigsrådens far, NICOLAI ULSØE, Ulrik Christian Gyldenløves sekretær, der i 1670 blev borgmester i Ebeltoft. For at få dette embede havde han til kongen indgivet en smukt udformet, selvbiografisk ansøgning, som endnu opbevares i Rigsarkivet i København , se illustrationen.

Det niende og sidste barn blev opkaldt efter sin moster MARIE ELISABETH HOFMESTER, der var gift med barnets farbroder CHRISTIAN ANDERSEN HORTULAN, 1691-1733, der året før var blevet sognepræst i Storvorde og Sejlflod, men barnet fik fornavnene i modsat rækkefølge ELISABETH MARIE HORTULAN, døbt 13. november 1729 og begravet 15. april 1731 i Vester Hassing.

CHRISTIAN SØRENSEN HORTULAN, 1661-1693, der ifølge kirkebogen stod fadder i Budolphi Kirke i Aalborg, 7. september 1688, til SØREN ANDERSEN HORTULAN, var hører ved Aalborg Katedralskole(9), men blev året efter sognepræst i Brovst og Svendstrup (16). Wiberg (4) oplyser, at hans far var gartner, og at han var født i Aalborg fra hvis skole han da også blev dimitteret i 1692.

Datidens sociale sikkerhedsnet bestod i slægten. Lige så vel som retten til arv gik i praksis til nærmeste slægtning, uanset hvor fjernt beslægtet denne var med den afdøde, lige så sikkert var det, at omsorgen for børn, der blev forældreløse, tilfaldt de nærmeste slægtninge. Et eksempel herpå kendes fra den forældreløse JOHAN ARENT DYSEL, der som 3-årig blev optaget i hjemmet hos provst JOHANNES FRIEDENREICH, 1699-1739. Han kom derved til at vokse op sammen med ægteparret Friedenreich's 3 sønner og 5 døtre, hvis tipoldemor var plejebroderens oldemor (10). Lige så

selvfølgelig var det, at slægtninge blev udpeget til formyndere for forældreløse børn, og kun særlige grunde kunne motivere fritagelse for et sådant hverv.

Da enken JOHANNE LARSDATTER MØLLER om morgenen den 5.februar 1724 døde på Worsøe, efterlod hun sig 8 uforsørgede børn, det ældste den ca.17 år gamle HOLGER.

Den 15-årige MARIE ELISABETH overtog styret af huset for sine søskende, indtil auktionen var overstået, i midten af januar 1725, hvorefter hun kom et år i huset hos det barnløse ægtepar Bentson i Vær præstegård. Hun blev gift året efter med herredsskriver KNUD ENGELBRETSSEN på Fillerup Overmølle.

Den ældste af sønnerne, HOLGER, kom til regimentsskriver Marcus Ulsøe, der ved skøde af 26 juli 1723 havde overtaget den tidligere præstegård i Gimming ved Randers, der lå mere praktisk som geografisk midtpunkt i det omfattende godskompleks, som han administrerede.

Broderen LAURITS, der var født 1711, blev sat i lære hos krigsråd HANS FOLSACH som skriverdreng og fortsatte hos NIELS MORVILLE. DETLEV, født ca.1713, fik sin onkel, degnen RASMUS CORNELISSEN i Ovsted sogn, som formynder. ANNE SOPHIE, født 1718, fik sin opdragelse på herregården Pandum ved Nibe hos sin morbror forpagter DETLEV MØLLER, der blev hendes formynder.

WILHELM ADOLPH, født 1718, kom til sin formynder, sognepræsten i Klovborg, Tyrsting og Grødstrup HIERONYMUS ULSØE, 1695-1760, og dennes hustru, INGEBORG BHIE, i Skade Præstegård. FREDERIK CHRISTIAN født 1720, kom til sin formynder på Alrø, SØREN JENSEN ROSENMEYER, søstersøn til den rige møller på Vads Mølle, SØREN SØRENSEN, der var formynder for storebror HOLGER. Magister I.C.Hansen skrev skrev i

sin kronik: Om Møllere i Hads Herred (1), at Søren Sørensen hørte til Johanne Larsdatter Møllers nærmeste slægt.

Lillesøsteren JOHANNE MARIE, født 1722, blev opdraget hos morbroderen på Pandum sammen med søsteren Anne Sophie.

Et spørgsmål, der i mange år har beskæftiget både landsarkivar Hans Worsøe og forfatteren af denne artikel, er :

Hvori bestod de eventuelle slægtskabsbånd, der gjorde det naturligt, at krigsråd Marcus Ulsøe og hans søn sognepræst Hieronymus Ulsøe opdrog to af de forældreløse børn fra Worsøe?

MARCUS ULSØE var som nævnt søn af NICOLAI ULSØE. Moderen var BIRGITTE HANSDATTER ABELSTED, 1648-1698, der døde hos sønnen Marcus på Lindholmgård og blev begravet under Nørresundby kirkes alter (11). Hendes far, trompeteren HANS ABELSTED var født 1600 i København som søn af BEWERT ABELSTED, der 14. april 1593 blev ansat som instrumentist hos den unge Chr. IV. Da tvillingerne CORT og HANS ABELSTED i marts 1600 blev døbt, var dronning ANNA CATHRINE fadder (12), og hun gav to guldrosenobler i fadde-gave.

Marcus Ulsøes første hustru var ANNA CATHRINE BALCKE, 1672-1699, datter af kgl. hofsnedker HANS HENRIKSEN BALCKE, død 60 år gammel under branden på operaen på Amalienborg 19. april 1689 (13), der en tid var afløser for den syge slotsforvalter på Københavns Slot og herunder var fangevogter for Leonora Christine i Blåtårn. Hans Balcke var sammen med Hans Nansen og Hans Svane med i den gruppe, der mødtes i Balckes hus på Slotspladsen og deltog i forberedelserne til afskaffelsen af adelens magt (13). Anna Cathrines mor var Hans Balckes sidste hustru SUSANNE HANSDATTER, med hvem han blev gift 1670 ifølge bevilling af 26. september. Anna Cathrine blev første gang gift med NIKOLAJ HOFMESTER, død 16. januar 1693. Han havde regne- og skriveskole i Klosterstræde i København med

mange elever (14). Nikolaj Hofmesters 3 børn voksede op i Marcus Ulsø's hjem.

Hieronymus Ulsø's hustru var INGEBORG BHIE, datter af rektor i Ribe HENRIK PEDERSEN BHIE og hustru MARIE MAGDALENE REICHELSDORPH. Hun synes ikke at være beslægtet med familien på Worsø, men vel med CHRISTOPHER BHIE, rektor i Horsens 1735-1742, hos hvem den yngste af brødrene fra Worsø, Frederik Christian, blev student i 1740 (15).

I de fremdragne oplysninger om Ulsø'ernes forfædre er der således intet, der tyder på slægtskab mellem Ulsø'erne og Laurits Sørensen, hans hustru eller svigerdatteren Johanne Larsdatter Møller.

Ser man derimod på de navne, som Laurits Sørensens børn fik, og sammenligner dem med navnene på Marcus Ulsø's svigersønner og deres søskende, tegner der sig et billede, der er foreneligt med en arbejdshypotese om slægtskab dem imellem, brikker i det puslespil, der hedder Worsø-børnenes slægtshistorie.

Brødrene Christian og Søren Andersen Hortulan var sønner af ANDERS CHRISTENSEN, der af Wiberg (4) bliver betegnet som "Podemester" i Aalborg, og hustru MAREN SØRENSDATTER. Hortulannavnet findes dog i hvert fald allerede i generationen før brødrene, jvf. CHRISTIAN SØRENSEN HORTULAN, 1661-1693, der ikke var gartner, men som hører ved katedralskolen forsøgte at indpode kundskaber i disciplene, til han 1689 blev sognepræst i Brovst og Svendstrup(4).

I tavle III er opført Laurits Christensens og Maren Christensdatters børn på den ene side, Maren Sørensdatters og Anders

Christensens børn på den anden side , og i midten er anbragt Christian Sørensen Hortulan, der stod fadder til Søren Hortulan.

Den påfaldende overensstemmelse i navngivningen af de to søskendeflokke frister til antagelse af, at enten var Laurits, Christian og Maren søskende : HORTULAN, eller også var Anders Christensen og Maren Christensdatter søskende, eller begge dele var tilfældet, således at broder og søster var gift med søster og broder.

Tavlen er i overensstemmelse med den første antagelse, hvorfor Søren Christensen Hortulan er anført som deres fælles far, og dennes hustru er i overensstemmelse med de skete opkald antaget at hedde ANNE LAURITSDATTER.

Hvis blot en af de tre antagelser er rigtig, vil dette betyde, at Marcus Ulsø's to svigersønner var fætre til Søren Larsen!

Det var da naturligt, at de følte sig forpligtede overfor fætterens efterladte børn.

I præstegården i Vester Hassing var Hedevig Sophie højgravid med sit sjette barn. Christian Hortulan var kapellan i Bjugnens Kapel i Trondheim stift og var endnu ugift.

Det er da muligt, at krigsråd Marcus Ulsø sammen med sønnen Hieronymus har påtaget sig svigersønnernes forpligtelser på deres vegne, hvorved Holger fik en administrativ, Wilhelm Adolph en akademisk uddannelse.

Derved kom desuden alle de forældreløse børn til at bo i Århus og Viborg stifter.

For at se, om der ved dåb af nogen fra de to børnekuld optræder faddere, der kunne belyse troværdigheden af arbejdshypotesen, er dåbsindførslerne i Budolphi kirkebog undersøgt. Der fandtes 4 af Hortulan-børnenes dåb:

29.08.1788 Søren Hortulan.Faddere: CHRISTEN SØRENSEN, collega, DOROTHE OLE MICHELSENS,HANS JACOBSEN, KAREN SØRENSDATTER og ANDERS AXELSEN.

12.07.1691: Christen Hortulan.Faddere LARS SVENDSEN,byfoged, EVA MARTEN KNIFSMEDS, OLE MICHELSEN,collega,KAREN SØRENSDATTER til OLE MICHELSENS, ANDREIS DELMANTSEN.

19.11.1693: Christian Hortulan.Faddere: Hr.MOGENS DYRE,jomfru ANNE POVELS,LARS SVENDSEN,byfoged,ANNE ERIK JENSENS og JENS ANDERSEN, collega schol.

24.05.1696: Anne Hortulan.Faddere: JACOB NIELSEN HUNDT,KAREN, OLE MICHELSENS schol.,ANDERS IBSEN,JOHANNE SØRENSDATTER pige,SØREN Handskemager.

Anne blev siden gift med podemester CHRISTEN LARSEN MØLLER (24) .

Resten af børnene er ikke døbt i Budolphi, familien må være flyttet, muligvis til Frue sogn i Aalborg, hvis bevarede kirkebog først begynder 1715, efter dåben af deres sidste søn, og indeholder således heller ikke dåb for børnene af Laurits Sørensen og Maren Christensdatter, der boede i Frue sogn.

Laurits Hortulan kan være opkaldt efter Laurits Sørensen, død 1694.

Blandt de anførte faddere er (9,17) OLUF MICHELSEN VEDSCHE-FELD, født ca.1648,hører i 2 lectie i Aalborg skole i 20 år,endt som sognedegn i Vester-og Øster Hassing, hvor han døde 1703. Han var første gang gift med DORTHE MADSDATTER, død før 1693,og anden gang med KAREN PEDERSDATTER KJÆRULF,død 1702 i Vester Hassing (9).

LAURITS SVENDSEN HVIID var byfoged 11.01 .1683 (Rådstuearkivet),han blev begravet 10.11.1717, 72.år. Han var gift med BENTHE MAERINSDATTER BREMER,1647-1731.De havde 10 børn, det første født

1677; ABRAHAM MARTIN HVIID, død 1747 som sognepræst til Næsborg, Salling og Oudrup (17).

MOGENS KNUDSEN DYRE, 1654- 1715, købmandssøn fra Odense, sogkapellan ved Aalborg Budolphi kirke, var gift med SARA mea donna JØRGENDATTER RABAKOVSKY (4).

ANNE POVELSDATTER MØRK var datter af sognekappellan ved Aalborg Frue Kirke P.JENSEN MØRK, 1658-1736, og METTE CLAUDATTER REENBERG, født i Viborg 1646, død 1736, borgmesterdatter. Hun ægtede JENS ANDERSEN HEUG, 1680-1723, sognepræst i Anst-Gjesten.

JENS ANDRSEN SNEEBANG, 1660-1732, fra 1691 hører i Aalborg Katedralskole til han i juli 1695 blev sognepræst i Understed og Karup(9), hvor han blev gift med forgængerens enke, ELSE BALTHARS- DATTER HALS, død 1712.

Der er ikke noget blandt de kendte data om fadderne, der fortæller om slægten, udover Christen Sørensen Hortulan. Man kunne have forventet, at selv om skipperen Laurits Sørensen ikke var meget hjemme, kunne hans kone have stået fadder. Da deres søn Søren 9. februar 1722 får sin datter Johanne Marie døbt i Frue Kirke i Aalborg er fadderne: Kammerråd THOMSEN, FEDDER? JACOBSEN, METTE GREGERSDATTER og MARGRETHE CLAUDATTER. Han har således hverken sin søster Anne i Kollerup eller gamle Maren Sørensdatter som fadder, men Maren boede vel allerede da i Vester Hassing, hvor hun døde i degnegården 1738 som enke.

Det er vanskeligt at danne sig et begreb om de to familiers relative velstand i datidens samfund. Det skib, som Laurits Sørensen var eneejer af, var af samme størrelse som mange småskibe, der ejedes af skipperen og foretog transporter af varer i indenrigs-

fart . Dets last var på ca. 31 m³ , således at det kunne tage ca. 10.000 mursten per last. At familien må have siddet ret godt i det under børnenes opvækst kunne de to sønners uddannelse tyde på: både Søren og Hans havde en skolegang , der gjorde det muligt for dem at komme ind på en administrativ uddannelse.En sådan skolegang var ikke for fattigfolk i datidens samfund (19).

Fadderne til Hortulan-børnene havde en vis position i samfundet.

Hortulan-sønnerne blev alle 6 studenter fra Aalborg Katedralskole og studerede teologi. De 3 af dem blev sognepræster, alle efter en embedseksamen med laudabilis bag sig. De tre blev sognedegne.

Laurits Hortulan, der blev degn i Vester Hassing, var en velhavende mand. Han fortsatte også som degn med at interessere sig for teologiske studier: Ved auktionen efter sognepræst JENS SEIDELIN i nabo-sognet Ulsted købte han hele præstens bogsamling på 179 bind samt hans manuskripter for vurderingsprisen (20). De fleste af bøgerne var på latin. Degns kone DORTHE PEDERSDATTER SCAVENIUS var datter af forgængeren , som havde afstået embedet til svigersønnen.

Det er muligt, at Wiberg (4) har oversat navnet Hortulan til podemester og til gartner, medens det måske er nogle generationer tilbage, der har været gartnere i slægten, som derefter har fået slægtsnavnet Hortulan.

Worsøe-børnenes morfar havde fornavnet DETLEV, der kunne tyde på en afstamning fra hertugdømmerne. Laurits Sørensen Worsøe blev student fra den private latinske skole i Sommersted Præstegård hos PEDER WØLDIKE den yngre. Dette kunne også give anledning til en formodning om en afstamning fra Slesvig. Men når man ser på listen

over studenter fra Sommersted (21), der blev immatrikuleret ved Københavns Universitet, finder man der sønner af både HANS FOLSACH og NIELS MORVILLE, som Laurits fik sin uddannelse hos, inden han kom til Sommersted. Endvidere kom en række af Seidelin-slægtens sønner til Sommersted: Sønner af IDE NIKKELSDATTER SEIDELIN og af VITTE NIKKELSDATTER SEIDELIN. NICOLAI SEIDELIN BØGH blev ligeledes student derfra. Borgmester Niels Jacobsens sønnesøn THØGER HOFMAN var også elev af Peder Wøldike den yngre.

WØLDIKE ønskede at forbedre forholdet til Haderslev Katedralskole, hvor man havde været meget utilfreds med, at hans far havde taget elever med fra skolen til Sommersted og videre havde rekruteret elever fra Haderslevskolens naturlige opland. Nu søgte sønnen at få elever fra kongeriget og fik derved et godt forhold til Haderslev, hvor han endte med at blive provst og så nedlagde sin private skole.

Om JOHANNE LARSDATTERS BEDSTEFORÆLDRE fortæller slægtsbøgerne kun lidt. Om farfaderen egentligt kun, at han hed DETLEV (MØLLER?). Om morforældrene, at de var DAVID von der HEIDE og hustru KAREN PEDERSDATTER i Helsingør. Forældrenes vielsesdato og vielsessted angives ikke. Men den 15. Februar 1679 er der udstedt bevilling til vielse uden trolovelse og lysning til en regimentsauditør LAURITZ DETLEFSEN og LISABETH DAVIDSDATTER von der HEIDEN (25), så det er nok sandsynligt, at de er blevet viet kort derefter i Helsingør (hvis kirkebøger er bevaret fra den tid). Karen Pedersdatter var datter af brygger PEDER NIELSEN i Helsingør.

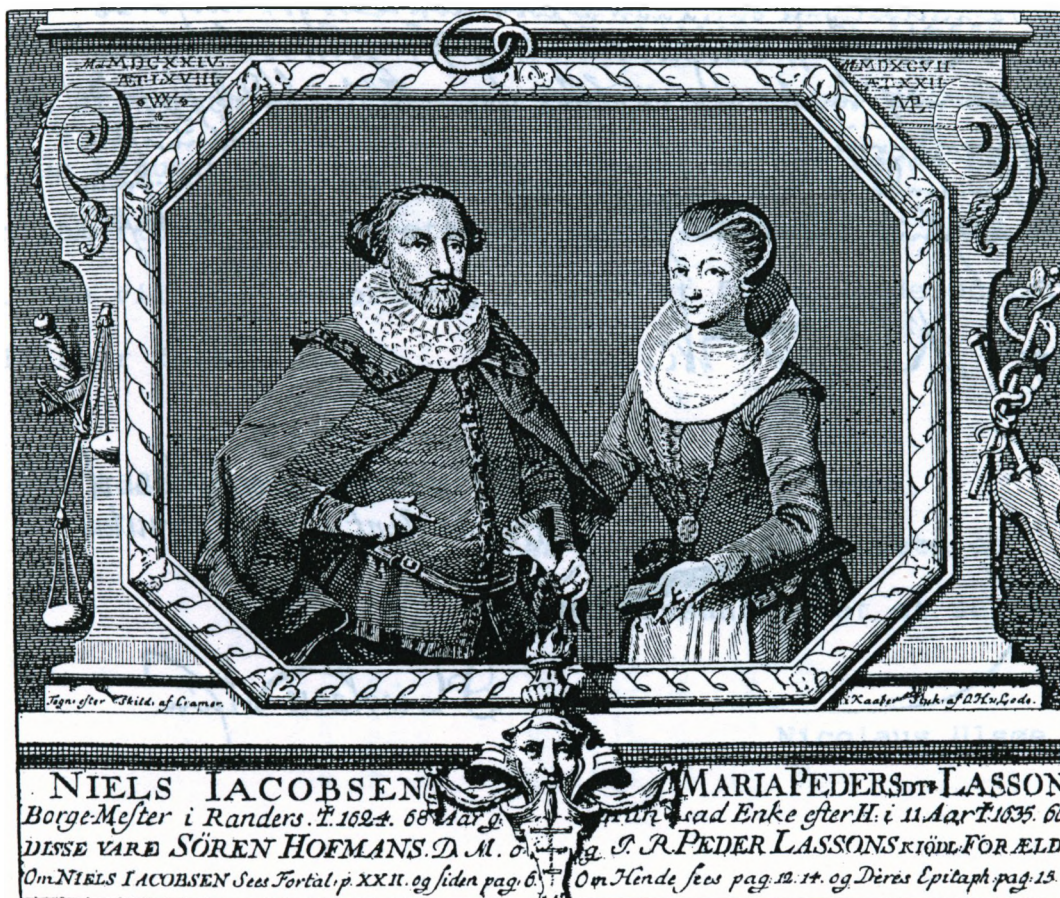
I.C.Hansen skriver i sin kronik (1) : Søren Larsen havde 1706 giftet sig med en ung Pige af Møllerslægt, saavidt skønnes fra Vads Mølle ved Aakjær, Johanne Marie Møller (Larsdatter).

Det skulle således være muligt at komme på sporet efter Johannes aner!

Hvis den her fremsatte arbejdshypotese viser sig rigtig, betyder det, at de to forfattere til Wilhelm Adolph Worsøe's Slægtsbog og forfatteren til nærværende arbejde alle hører til samme generation i slægten, idet de da er henholdsvis: sss sss sss (Hans Holten Worsøe), sss ssd dds (Henning Aarup) og dss dds dss (Jørgen Wangel) af Søren Christensen Hortulan, der tilsvarende er henholdsvis: 111 111 111, 222 111 111 og 121 221 121 til disse tre.

Her betyder symbolerne: s søn, d datter, 1 far og 2 mor.

Et system, som jeg har anvendt fra min ungdom.

STORMÆCTIGSTE HØYBAARNE FØRST ALLERNAADIGSTE HERR OC ARFVE KONGE.

Udi den Suensche Krig passado, tiente ieg underdanigst Salig Gyldenløve, Uldrig Christian, for en Secretaire, oc meged ont med hans Excelc. udstanden først udi Schaanne, oc siden udi Fyen med hans Excelc.fangen, udplynderet oc ganshe ruinerit.Saa effter den første Fred var sluttet, ieg bleff løsgifuen, mig hid til Staden forføyed, siden udi Belægerenstid ,standen til Volds oc udi udfald aff yderste Formue. Saa effter forbemelte min S.Herre ved Døden var affgangen ey hafft nogen Promotor, som mig kunde promovere, huor udofuer ieg underdanigst hidindtil her udi Staden hafuer maat patientere.

Saa hafuer den Nødvendighed E.Kongel. Mayts.Naade oc befordring at nyde, mig underdanigst foraarsaget den Dristighed at paa tage, E. Kongel. Mayst. hermed paa det allerydmygligste at ombede saadanne min ringe tilstand Naadeligen ville anse, oc mildeligen benaade oc forunde Borgermesters Bestilling i Ebeltofft udi Jutland ,oc efftersom erfaris der ingen Borgermester at være,ey heller nogen hafuer ladet sig finde, som det hafuer vered begerendes, udi en rom Tid det haver standen ledig, formedelst dets Ringheds Skyld. Saa vil ieg underdanig formode at finde Naade oc forvarter it mild suar forblifuer

Eders Kongel.Mayts.

Tres humble, tres fidéte et
tres obeissant suiet et serviteur

Nicolaus Ulsøe.

T A V L E I .

		Chresten Pedersen		
		∅ <u>Anne</u> Tbsdtr.		
Laurids Udsen		Mogens Pedersen	Niels Wognsen ∅	
∅ <u>Dorthe</u> Ulfeldt		∅ Kiersten Chrestensdtr.	<u>Maren</u> Mortensdtr.	
Christopher Udsen		<u>Jacob</u> Mogensen	<u>Peder</u> Lassen	
∅ <u>Margrethe</u> Vesteni		∅ <u>Karine</u> Nielsdtr.	∅ <u>Mette</u> Andersdtr.	
<hr/>				
<u>Margrethe</u> Udsen, + 1595,	∅ Niels Jacobsen ,1556-1624,	∅ Maren Pedersdtr.,1575-1635, i ^o	∅ <u>Søren Hofmand</u> , + 1595.	
<hr/>				
Karine Nielsdtr.	+ 1594	∅ Farmor	/	Opkald efter: Fars første hustru
Margrethe "	+ 1595	∅ Mormor	Margrethe Nielsdtr.	1597-1602
Dorthe "	+ 1596	∅ Morfarsmor	Karine "	1599-1675
			Søren Hofmand	1600-1649
			Anne Nielsdtr.	1601-1663
			Margrethe "	1602-1676
			Jacob Nielsen	1604-1664
			Peder Lassen	1606-1661
			Mette Andersdtr.	1609-1687
			Maren Nielsdtr.	1611-1687
				Farmors mor

Kilde: Niels Jacobsens Stanbog, udgivet København 1966.

∅ = gift med.

Torben Nielsen \emptyset Nicolai Ulsø \emptyset
 Mette Lauridsdtr. / Birgitte Abelsted
 Christenze Torbensdatter \emptyset Marcus Ulsø \emptyset Anna Cathrine Balcke*
 Maren Sørensdtr. Hortulan \emptyset Anders Christensen

Peder Jacobsen Hamer, 1670-1716, \emptyset Hedvig Sophie Ulsø, 1698-1754, \emptyset Søren Andersen Hortulan, 1688-1738.

Anna Cathrine	Hortulan	1718	(9)	(Opkaldt efter)
Peder	"	1719		Mormor
Marie Birgitte	"	1721		Mors afdøde ægtefælle
Marcus Ulsø	"	1722		Farfar og mormorsmor
Christian Andreas	"	1723		Morfar
Mette Marie	"	1725		Farfar og farfarsfar
Anders	"	1726		Mors stedmor
Nicolai	"	1728		Farfar
Elisabeth Marie	"	1729		Morfarsfar
				Moster

* Anne Cathrine Balcke 1° \emptyset Nicolai Hofmester +1693

Oluf	Hofmester	
<u>Marie Elisabeth</u>	"	\emptyset 1718 Christen Andersen Hortulan ,1691-1733.(Datter: Anna Cathrine,1731-1785 \emptyset
Martha	"	,1692-1719

Peder Norden Sølling,1718-1767.Søofficer.)

Kilder: Kirkebøger og folketællingslister.(Skattemandtal):

T A V L E III .

Søren Christensen Hortulan ♂ Anne Lauritsdatter

gartner i Aalborg

Laurits Sørensen + 1694	Christian Sørensen Hortulan *	Maren Sørensdatter + 1738
⊝ Maren Christensdtr. + 1712	⊝ Birgitte Mogensdtr.	⊝ Anders Christensen
<hr/>		
Anne, f. ca. 1672 + 1733	*07.09.1688 i Budolfi K. fadd. til:	<u>gartner i Aalborg</u>
Søren, f. ca. 1673 + 1723		Søren, f. 1688, ♂ Hedevig S. Ulsøe
Christen, f. ca. 1675, sømand, + ?		Christen, f. 1691, ♂ Maria E. Hofmester
Maren, f. ca. 1677, + 1756		Christian, f. 1693, ♂ Anna Johanne Sonnerup
Hans, f. ca. 1686 + 1754		Anne Kirstine, f. 1696, ♂ Kristen L. Møller
		Laurits f. ca. 1699, ♂ Dorthe Scavenius
		Oluf, f. ca. 1703, ♂ Johanne Bloch
		Peder, f. ca. 1705 (24).

alle brugte navnet: Hortulan.

⊝ = gift med

A. Hansen sculp. & Haga 1752.

PEDER LASSON IVL.

*H. K. M. Justice-Raad, Assessor udi Høyeste Ret. d. 1681. at. 76.
Kjøbmand Broder til Doctor Søren Hofman.*

Originalen findes i det Kongelige Bibliotek i København. Den er af den 1752. udgavede 1. udgave af Peder Lasson's Memoirer, som er trykt i København.

N O T E R O G H E N V I S N I N G E R

1. Slægten Worsøe's historie har været behandlet i en række arbejder, hvor de senere delvis bygger på de foregående:

Christopher Giessing: Danske, Norske og Islandske Jubellærere, bind 2, II, København 1783.

J.C.L.Lengnick: Genealogier over adelige og borgerlige Familier bind 1, II, 1851.

I.C.Hansen: Møllere i Hads Herred.

Kronik i Aarhus Stiftstidende, 27 og 28. december.1938.

K.Høegh Hansen og Hans H.Worsøe: Udskrift af familien Worsøe's slægtsbog. 1959.

Mogens Seidelin: Den Seidelinske Slægtsbog I-IV, 1943-1980.

Hans H.Worsøe og Henning Aarup: Wilhelm Adolph Worsøe's slægtsbog. Aabenraa 1965.

2. Borgmester Niels Jacobsens Stambog, udgivet ved Albert Fabritius, København 1966.

3. Carsten Teilmann Hald : Oversigt over de adelsdiplomer, der er tildelt borgmester Niels Jacobsens descendenter eller disses ægtefæller. Personalhistorisk Tidsskrift 1967/68, 219-225.

4. Almindelig Dansk Præstehistorie, udgivet af S.V.Wiberg, I-IV, Odense 1870-1879. Herfra er hentet en væsentlig del af de om præster i det følgende anførte oplysninger.

5. K.Carøe : Den danske Lægestand 1479-1900. 1904-1922.

6. Dr.med. Niels Jespersen førte fra sine unge år en nøjagtig regnskabsbog over sine udgifter. Den findes på Landsarkivet for Nørrejylland i Viborg. Den indeholder et væld af oplysninger om

begivenheder i slægten i hans levetid.

7. Sv.B.Olesen: Budolphi Kirke. Aalborg 1972. Dens beskrivelse af kirkens inventar giver mange oplysninger om Aalborg-slægter og rummer en enkelt gåde, som der dog findes svar på andetsteds: Det er ikke lykkedes forfatteren at finde ud af, hvem den borgmester Hans Nielsen var, hvis billede er på pulpituret.

Han var svigerfar til borgmesteren, apoteker Daniel Calov, og var tidligere borgmester i Mariager Hans Nielsen Drostrup, der døde Sct.Hansdag 1684 i en alder af ca.75 år. Hans brodersdattersøn var den landsdommer Knud Becker, der blev dræbt af sine bønder på Bækkeskov. Hans enke ægtede Hans Folsach og bragte ham den velstand, der satte ham i stand til at købe Giessinggård. Hun var Helena Maria Brummond, datter af kgl.købmand over Færøerne.

Se: Aage Brask: Den skalkagtige Schade og andre Skæbner. 1952.

8. C.C.Werlauff: Historiske Antegnelser til Ludvig Holbergs atten første Lystspil. Kjøbenhavn 1858.

9. F.E.Hundrup: Lærerstanden ved Aalborg Katedralskole. Aalborg 1870.

10. J.Wangel: En Familie på Amager. Personalhistorisk Tidsskrift 1987, 228-235.

11. Chr.Petresch Christensen : Nørresundbys Historie indtil 1701. Heri gengives inskriptionerne på ligstenen over : Birgitte Hansdatter Abelsted og Anna Cathrine Balcke, henholdsvis mor og hustru til Marcus Ulsøe, der til omkring 1700 som regimentskriver boede på Lindholmgård i Nørresundby.

12. Angul Hammerich: Disputats, København 1892.

Oluf Nielsen: Kjøbenhavns Diplomatarium. Kjøbenhavn 1872-1887.

13. Oluf Nielsen: Kjøbenhavns Historie og Beskrivelse. Femte Del, Kjøbenhavn 1889, side 390-398, giver en rystende beskrivelse af

katastrofen, hvis omfang vel især skyldtes, at snedkeren havde hængslet dørene således at de åbnedes indad, hvorved presset fra de panikslagne tilskuere hindrede de forreste i at åbne de uaflåste døre. Man mener, at der omkom 260 mennesker. De fleste af byens borgere havde slægtninge blandt de omkomne.

14. Samme bind, side 505-506:

"Henrik Fuiren omtaler, at han i en Alder af 14-15 År, 1678-1679, gik i Regne- og Skriveskole hos Skolemester Nicolai, der holdt en stor Skole og havde mange Disciple. (Personalhistorisk Tidsskrift V, 32). Denne Mester Nicolai er Nikolaj Hofmester, der ejede en Del af nuværende Nr.23 i Klosterstræde og døde 16 Januar 1693. Det ses af Skiftet efter ham, at der var 16 Fyrretræsbænke og 6 Borde samt et Skilderi med en Hånd. For Vinduerne hang der gule stribede Katunsgardiener".

15. O.Fabricius: Horsens Kjøbstads Beskrivelse og Historie. Odense 1879, side 151. Magister Christopher Bhie var gift med Helene Johanne Selmer. Elevtallet i skolen lå i hans tid mellem 26 og 47.

16. Christen Hortulans datter Anna Cathrine Hortulan blev født i Storvorde 1731, døbt i Sejlflod kirke 5.marts. Hun blev begravet 7. maj 1785 i Nykøbing Sjælland som enke efter søofficeren Peder Norden Sølling, 1718-1768.

Wiberg (se 4.) sammenblander brødrene Christen og Christian Hortulan .

Christian Hortulan blev døbt 19 november 1693 i Aalborg Budolphi, blev 24 april 1723 kapellan ved Bjugnens Kapel under Ørlandets Præstegjæld i Trondhjem Stift. Han blev 23 juni 1731 sognepræst i Kirkeby og Sønder Alslev på Falster, i hvilket embede han døde 14. februar 1743.

Wiberg (4) lader begge brødre blive viet samme dag til samme bruden 17. september 1728 i Københavns Frue Kirke til Marie Sophie Bruun, 1695-1740.

Det er ikke oplyst, hvornår Marie Elisabeth Hofmester døde. Hun blev viet i Vester Hassing 30. juni 1718 til Christen Hortulan. Den 13. november 1729 blev hendes søsterdatter opkaldt efter hende: Elisabeth Marie Hortulan. Efter datidens skik og brug opkaldte man i almindelighed ikke et barn efter en levende slægtning. Det er derfor sandsynligt, at Marie Elisabeth allerede da var død. Det er i så fald sket, før Christen Hortulan kom i præsteembede. Det lyder da rimeligt, at han den 17. september 1728 har indgået nyt ægteskab, efter at han den 6. august 1728 er blevet ordineret som sognepræst i Storvorde og Sejlflod.

Hundrups samlinger i Rigsarkivet oplyser, at Christian Hortulan, efter at han var blevet sognepræst på Falster, den 9. september 1733 ægtede Anna Johanne Henning, født Sonnerup, enke efter skovrider Frederik Henning.

Under Storvorde angiver Wiberg, at Marie Sophie Bruun først døde 1740. Hun skulle således have levet i endnu 7 år, efter at Christian Hortulan på Falster havde ægtet skovriderenken, og kan da ikke have været gift med Christian Hortulan.

17. Tauber/Nielsen: Embeds- og Bestillingsmænd i Aalborg. Aalborg 1879-1880.

18. Privat meddelelse fra adjunkt Niels Bjøreng, Nørresundby.

19. År 1709 var borgmester i Aalborg Christian Gjørup, 1668-1731, og sognepræst ved Budolphi Kirke, magister Claus Christian Pedersen Reenberg, 1674-1731 (fætter til Anne Poulsdatter Mørk) "Inspektører ved de Fattiges Væsen i Aalborg". De foranstaltede,

at der "af nogle christne Guds Børns runde Gaver" blev købt en gård i Skolegade. Den blev indrettet til bolig for gamle og svage, nødlidende og trængende, til en Skole for 50 á 60 fattige Børn samt Beboelse for Skoleholderen og for Portneren. Se Hoffmanns Fundatser, IV, 232 og Tauber/ Nielsen (17.) side 111-112. Dermed skabtes mulighed i Aalborg for at fattigfolks børn kunne lære at læse og skrive.

20. Mogens Seidelin (1.)side 557 (bind II).

21. T.O.Achelis: Sommersted Latinskole. I Personalhistorisk Tidsskrift 1925, 233-254 samt 1927, side 258, og 1930, 221-222.

22. Fra Flensborg kendes borgmester Lütke auf der Heide, død 1549, med en søn Lütke up der Heide og sønnesøn Ludolph von der Heide. Fra Kolding kendes Dorothea von der Heide, der ægtede Antonius Wolff, borger i Flensborg.

Hans Nansen den yngres navnkundige lærer, skolemester David Reich, der selv ejede den store gård på Købmagergade, i hvilken han holdt privat regne- og skriveskole, med undervisning i tysk, regning og skrivning, havde med sin hustru, Anne Hansdatter, død 1706, en datter Sophie, der ægtede en von der Heide og fik sønnen David von der Heide, som i 1706 var parykmagersvend.

Se Oluf Nielsen (13) bind VI, 1892, side 408.

23. Bircherods Dagbog, udgivet i uddrag ved Christian Molbech, København 1846.

Deri fortælles bl.a. om et møde med tvillingbrødrene Ulsøe:

24. juli 1707 var biskop Bircherod på visitats i Vester Hassing Kirke, hvor han gav sognepræsten magister Habacuch en streng og alvorlig påmindelse i menighedens nærværelse i anledning af klager over præstens forsømmelse i kaldspligterne.

Ikke desto mindre tog han sit aftensmåltid hos præsten, i selskab med regimentsskriver Ulsøe, hvis to sønner, hver for sig, modtog biskoppen i præstegården med en latinsk oration, 13 år gamle.

Præsten har åbenbart, som på den tid mange andre magistre med en god embedseksamen, suppleret kaldets indkomster med honorar for privatundervisning af velhaveres børn.

Brødrene kom siden på Herlufsholm, blev studenter 1713 og læste teologi. Dette førte til en præste- og provstestilling for Hieronymus, og for Johannes til en karriere først som Holbergskuespiller, og efter nedlæggelsen af den danske skueplads under pietismen, som byfoged i Grenaa, hvor han døde 1782 (8.).

24. I P.M.Rørsig: Skoler og Degne i Vendsyssel, 1923, anfører C.Klitgaard, at degn fra 1730 i Saltum Jens Pedersen Hortulan, 1705-1746, var af samme søskendeflok. Han var blevet student 1726, som alle brødrene fra Aalborg Katedralskole.

25. Anna Cathrine Hortulan, 1718-1772, blev ifølge Giessing (1) bind 3, side 133, gift med "Peder Rasmussen Bang, skal have været beslægtet eller besvogred med Kjøbmand Niels Pedersen Bang i Greenaae. Han var først Dreng og Karl, og derefter Fuldmægtig hos Krigsraad og Regimentsskriver Ulsøe, (en af Landets vigtigste og vittigste Mænd, der stod længere end 50 Aar i Kongelig Tjeneste). Derefter blev han Forvalter paa Baronierne Lindenberg og Hoegholm, hvor han døde 17, April 1751." (Efterslægt.)

26. Rigsarkivet i København 1679 S.R. 69.

27. Danmarks Adels Aarbog 1937.

Personalhist.Tidsskr.2,I.277-290.

J.WANGELS FORLAG.

JØRGEN WANGEL
mag. scient.
Mosevang 29 . Ulkebøl
6400 Sønderborg

ULKEBØL 1992